

บทที่ 2

ทฤษฎี

2.1 อ้อย (Sugarcane) [16]

(ก)

(ข)

รูปที่ 2.1 (ก) และ (ข) แสดงลักษณะของต้นอ้อย

อ้อยมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Saccharum officinarum* L. มีถิ่นกำเนิดในทวีปเอเชีย โดยเชื่อกันว่าคำว่า *Saccharum* อาจมาจากภาษาสันสกฤตคำว่า *สาคารา* (*Sarkara*) และแพร่กระจายจากเอเชียไปยังหมู่เกาะเมลานีเซีย (*Melanesia*) ตะวันออกกลาง และแอฟริกาเหนือ อ้อยเป็นพืชอยู่ในสกุล *Saccharum* ซึ่งพืชในสกุลนี้มีอยู่ด้วยกัน 6 species คือ

1. *S. spontaneum* เป็นอ้อยป่า มีเปอร์เซ็นต์น้ำตาลต่ำมาก มีเชื้อไขสูง ลำต้นเล็ก ใบแคบ ทนทานต่อความแห้งแล้ง อุณหภูมิต่ำ ด้านทานโรคและแมลงศัตรูอ้อย มีถิ่นกำเนิดอยู่บริเวณที่หนาวของเขตกึ่งร้อนในอินเดีย

2. *S. robustum* เป็นอ้อยป่า มีเปอร์เซ็นต์น้ำตาลต่ำ เชื้อไขสูง ลำต้นยาว และใหญ่ มีถิ่นกำเนิดในหมู่เกาะนิวกินี และ หมู่เกาะเมลานีเซีย

3. *S. sinense* เรียกกันว่า อ้อยจีน เป็นอ้อยขนาดเล็ก และแข็ง มีเปอร์เซ็นต์น้ำตาลปานกลางแต่เชื้อไขสูง ปล้องยาว แต่ลำเล็ก ใบยาวแคบ มีถิ่นกำเนิดในประเทศจีน

4. *S. barberi* Jesw. เรียกว่าอ้อยอินเดีย เป็นอ้อยที่มีขนาดเล็ก และแข็งเช่นเดียวกับอ้อยจีนมีเปอร์เซ็นต์น้ำตาลปานกลาง แต่เชื้อไขสูง ปล้องยาวปานกลาง แต่ลำเล็ก ใบสั้นแคบ มีถิ่นกำเนิดทางเหนือของประเทศอินเดีย

5. *S. edule* เป็นลูกผสมระหว่าง *S. robustum* และ *Miscanthus floridulus* มีถิ่นกำเนิดอยู่ในหมู่เกาะนิวกินี ซึ่งคนพื้นเมืองของหมู่เกาะเมลานีเซียใช้ช่อดอกเป็นอาหาร

6. *S. officinarum* L. เป็นอ้อยที่ใช้ในอุตสาหกรรมผลิตน้ำตาลในปัจจุบัน มีเปอร์เซ็นต์น้ำตาลสูง แต่เยื่อใยต่ำ ปล้องยาว ลำใหญ่ มีใบยาวและกว้าง สำหรับถิ่นกำเนิดอยู่ที่เขตแดนของ อินโด-เมียนมาร์-จีน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

อ้อยเป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยวจัดอยู่ใน วงศ์ (family): Gramineae สกุล (genus): *Saccharum* ชนิด (species): *officinarum* อ้อยเป็นพืชที่มีการแตกกอ กอหนึ่งจะมีอ้อย 5-7 ลำ เรียกว่า กออ้อย (stool) เมื่อเก็บเกี่ยวส่วนที่อยู่บนดินแล้ว ส่วนที่เหลืออยู่ เรียกว่า ตออ้อย (stubble หรือ root stock) อ้อยที่ปลูกส่วนใหญ่จะใช้ท่อนพันธุ์ปลูก เมื่อเก็บเกี่ยวครั้งแรกเรียกว่า อ้อยปลูก (planting cane) หลังจากเก็บเกี่ยว ตออ้อยจะแตกหน่ออ้อย และเจริญเติบโตต่อไป เรียกว่า อ้อยตอ (ratoon cane) การไว้ตออ้อย (ratooning) นั้นสามารถไว้ได้ 3 ปี หรือเก็บเกี่ยวได้ 3 ครั้งหรืออาจมากกว่าขึ้นอยู่กับ การดูแลรักษาอ้อยปลูก วิธีการบำรุงรักษาตอ และความสามารถของพันธุ์อ้อย ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ โดยทั่วไปของอ้อยมีส่วนต่างๆ ที่สำคัญดังนี้

1. ราก อ้อยมีระบบรากแบบ fibrous root system แผ่กระจาย โดยรอบลำต้น เมื่อปลูกอ้อยด้วยท่อนพันธุ์จะมีรากเกิดขึ้น 2 ลักษณะ คือ

1.1 รากที่เกิดจากท่อนพันธุ์ จะเกิดจากราก (root primordia) อยู่บริเวณวงราก (root band) ที่ข้อของอ้อย (node) ทำหน้าที่ดูดน้ำและอาหารเพื่อเลี้ยงหน่ออ้อยที่งอกในระยะแรก รากชนิดนี้จะมีอายุประมาณ 2 - 3 เดือน จนกระทั่งรากที่เกิดจากหน่ออ้อยจะสามารถทำหน้าที่ต่างๆแทนได้ รากเหล่านี้ก็จะตายไป รากชนิดนี้ถือได้ว่าเป็น รากรุ่นแรก (primary root)

1.2 รากที่เกิดจากหน่ออ้อย เกิดจากราก (root primordia) บริเวณข้อที่โคนของหน่ออ้อย (shoot) รากชนิดนี้มีสีขาว และมีขนาดใหญ่กว่ารากที่เกิดจากท่อนพันธุ์ แต่มีการแตกแขนงน้อยกว่าในระยะแรก ส่วนรากที่เกิดจากอ้อยตอจะคล้ายกับรากของอ้อยปลูก คือ เกิดจาก โคนคั่นอ้อยของอ้อยตอ แต่จะเจริญได้ไม่ดีเท่ารากของอ้อยปลูก ภายหลังจากการเก็บเกี่ยวอ้อยปลูก รากของอ้อยปลูกจะทำหน้าที่อยู่ระยะหนึ่ง จนกระทั่งระบบรากใหม่จะเจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ รากเก่าจะลดหน้าที่ลง และเน่าเปื่อยไป

2. ลำต้น อ้อยเป็นพืชที่มีลักษณะลำต้นเป็นลำเดี่ยวๆมีข้อและปล้องเห็นได้ชัดเจน ไม่มีกิ่งก้าน ถ้าผ่าตามขวางจะมีลักษณะเป็นรูปทรงกลม หรือเป็นรูปไข่ ลำต้นจะมีสีต่างๆกัน ตั้งแต่โทนสีเหลือง เขียว แดงจนถึงสีม่วง สามารถใช้ประกอบ ในการจำแนกพันธุ์ได้ ลำต้นประกอบด้วย ปล้อง (internode) และข้อ (node) โดยมีความยาวจากรอยกาบใบหนึ่ง (leaf scar) ถึงรอยกาบใบอีกอันหนึ่งเรียกว่า joint ลำต้นของอ้อยจะมีเปลือกแข็ง และจะมีไข (wax) เกาะ โดยรอบเปลือกบริเวณปล้อง ยกเว้นตรงส่วนของวงเจริญ ปริมาณของไข ขึ้นกับพันธุ์ และจะพบมากตรงส่วนบนของปล้อง

3. ใบ ใบอ้อยเกิดที่ข้อมี 2 ส่วน คือ กาบใบ และ แผ่นใบ

3.1 กาบใบ (leaf sheath) เกิดที่ข้อเป็นส่วนที่หุ้มลำต้นไว้ และเชื่อมต่อกับแผ่นใบ บริเวณส่วนนอกของกาบใบอาจมีขน (hair) ปริมาณมากน้อยแตกต่างกันไปตามพันธุ์อ้อย บางพันธุ์อาจมีขนมาก และแข็งเป็นอุปสรรคในการเก็บเกี่ยว แต่บางพันธุ์ไม่มีขนเลย

3.2 แผ่นใบ (leaf lamina or blade) จะเรียงตัวสลับกันเป็น 2 แถว ในใบที่เจริญเติบโตเต็มที่แล้ว จะมีเส้นกลางใบ (midrib) ที่แข็งแรงสีขาว

4. ช่อดอก เมื่ออ้อยเจริญเติบโตเต็มที่ และมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมจะเกิดการสร้างดอก โดยพัฒนาเป็นช่อดอกอ่อน (inflorescence primordia) มีดอกขนาดเล็ก (spikelet) เกิดรวมกัน ช่อดอกหนึ่งๆ จะประกอบด้วยดอกเล็กๆ จำนวนนับแสนดอก เมื่อช่อดอกบานเต็มที่จะมีลักษณะเหมือนลูกศร (arrow) การผสมเกสรจะเกิดขึ้นโดยอาศัยลม หลังจากผสมใช้เวลา 21-25 วัน เมล็ดก็จะแก่ การสร้างเมล็ดจะหยุด การสร้างผลผลิตของใบนั้นคือ หยุดการสร้างแป้งและน้ำตาล (sugar content) ภายในลำต้น จึงมักจะมี การทำให้ออกดอกช้า เพื่อรักษาผลผลิตน้ำตาล

5. เมล็ด เมล็ดอ้อย คือผลที่มีเมล็ดเดี่ยว มีส่วนของเปลือกและเยื่อหุ้มเมล็ดติดกันหมด เรียกว่า คาโรออปซิส (caryopsis) รูปร่างของเมล็ดเป็นรูปไข่ สีน้ำตาลออกเหลืองอ่อน ยอดเกสรตัวเมียที่แห้ง ยังคงติดอยู่ที่ปลายเมล็ด และที่ฐานเมล็ดจะเป็นวงของขน สำหรับช่วยในการปลิวลม

2.2 กระบวนการผลิตน้ำตาลอ้อย [17]

การผลิตน้ำตาลจากอ้อย (รูปที่ 2.2) โดยทั่วไปแล้วจะประกอบไปด้วย 2 ขั้นตอนหลัก

2.2.1 ขั้นตอนการผลิตน้ำตาลทรายดิบจากอ้อย (processing raw sugar from sugarcane) รูปที่ 2.3

- ขั้นตอนการเก็บเกี่ยว (Harvesting)
- กระบวนการสกัดน้ำอ้อย (Juice Extraction)

ทำการสกัดน้ำอ้อยโดยผ่านอ้อยเข้าไปในชุดลูกหีบ (4-5 ชุด) และกากอ้อยที่ผ่านการสกัดน้ำอ้อยจากลูกหีบชุดสุดท้าย จะถูกนำไปเป็นเชื้อเพลิงเผาไหม้ภายในเตาหม้อไอน้ำ เพื่อผลิตไอน้ำมาใช้ในกระบวนการผลิต และกระบวนการทำน้ำตาลทราย

- ขั้นตอนการทำความสะอาดหรือทำใส่น้ำอ้อย (Juice Purification)

น้ำอ้อยที่สกัดได้ทั้งหมดเหล่านี้จะถูกนำออกโดยผ่านวิธีการกล เช่น ผ่านเครื่องกรองต่างๆ และวิธีการเคมี เช่น โดยให้ความร้อน และผสมปูนขาว

- การต้ม (Evaporation)

น้ำอ้อยที่ผ่านการทำให้ใสแล้วจะถูกนำเข้าสู่ชุดหม้อต้ม (Multiple Evaporation) เพื่อระเหยเอาน้ำออก (ประมาณ 70%) โดยน้ำอ้อยชั้นที่ออกมาจากหม้อต้มลูกสุดท้าย เรียกว่า น้ำเชื่อม (Syrup)

- การเคี้ยว (Crystallization)

น้ำเชื่อมที่ได้จากการต้มจะถูกนำเข้ามาห้อยเคี้ยวระบบสุญญากาศ (Vacuum Pan) เพื่อระเหยน้ำออกจนน้ำเชื่อมถึงจุดอิ่มตัว ที่จุดนี้ผลึกน้ำตาลจะเกิดขึ้นมา โดยที่ผลึกน้ำตาล และกากน้ำตาลที่ได้จากการเคี้ยวนี้รวมเรียกว่า เมสเสคิวท (Messecuite)

- การปั่นแยกผลึกน้ำตาล (Centrifugation)

เมสเสคิวท (Messecuite) ที่ได้จากการเคี้ยวจะถูกนำไปปั่นแยกผลึกน้ำตาลออกจากกากน้ำตาล โดยใช้เครื่องปั่น (Centrifugals) ผลึกน้ำตาลที่ได้นี้จะเป็นน้ำตาลดิบ

2.2.2 ขั้นตอนการทำน้ำตาลให้บริสุทธิ์ (sugar refining) ดังรูปที่ 2.4

การผลิตน้ำตาลทรายขาวและน้ำตาลรีไฟน์ โดยน้ำตาลทรายดิบจะถูกนำไปละลายน้ำ แล้วถูกผ่านเข้า 5 ขั้นตอนการผลิตดังนี้

- การปั่นละลาย (Affinated Centrifugaling)

นำน้ำตาลดิบมาผสมกับน้ำร้อน หรือน้ำเหลืองจากการปั่นละลาย (Green Molasses) น้ำตาลดิบที่ผสมนี้เรียกว่าแมกมา (Magma) และแมกมานี้จะถูกนำไปปั่นละลายเพื่อล้างคราบ น้ำเหลือง หรือกากน้ำตาลออก

- การทำความสะอาด และฟอกสี (Clarification)

น้ำเชื่อมที่ได้จากหม้อปั่นละลาย (Affinated Syrup) จะถูกนำไปละลายอีกครั้ง เพื่อละลายผลึกน้ำตาลบางส่วนที่ยังละลายไม่หมดจากการปั่น และผ่านตะแกรงกรองเข้าผสมกับปูนขาว เข้าฟอกสีโดยผ่านเข้าไปในหม้อฟอก (ปัจจุบันนิยมใช้ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เป็นตัวฟอก) จากนั้นจะผ่านเข้าสู่การกรองโดยหม้อกรองแบบใช้แรงดัน (Pressure Filter) เพื่อแยกตะกอนออก และน้ำเชื่อมที่ได้จะผ่านไปฟอกเป็นครั้งสุดท้ายโดยกระบวนการแลกเปลี่ยนประจุ (Ion Exchange Resin) จะได้น้ำเชื่อมรีไฟน์ (Fine Liquor)

- การเคี้ยว (Crystallization)

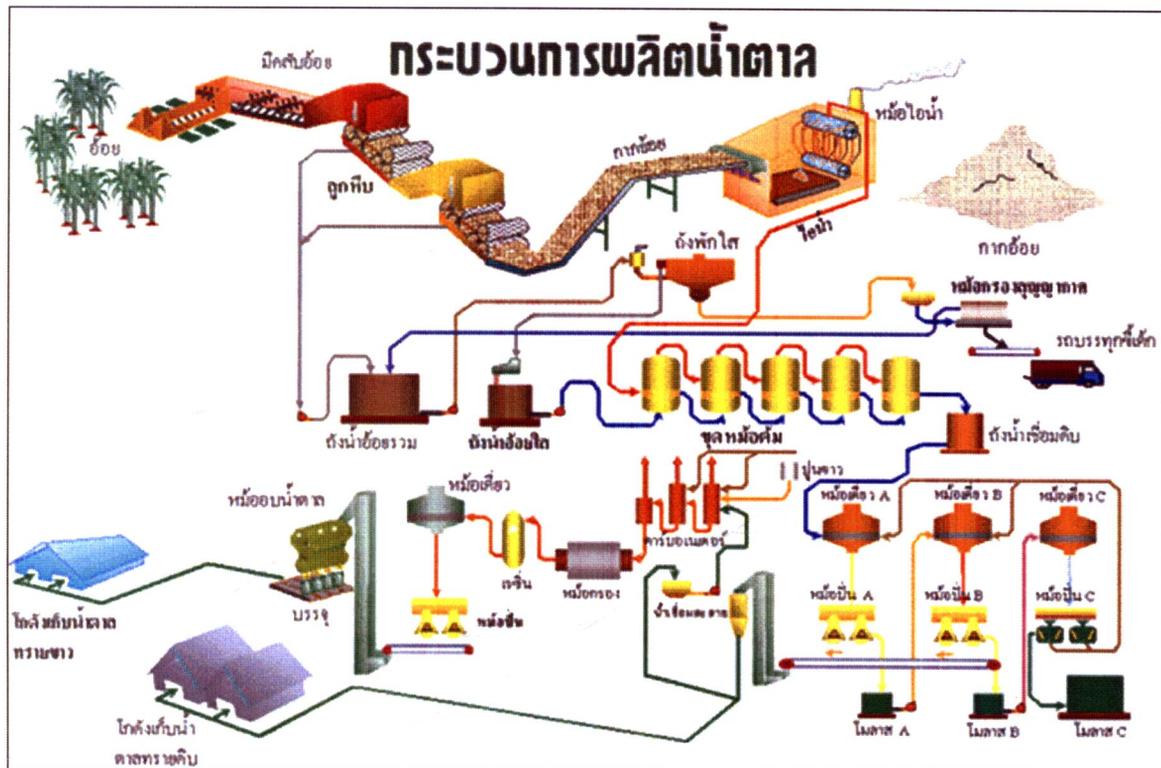
น้ำเชื่อมรีไฟน์ที่ได้จะถูกนำเข้ามาห้อยเคี้ยวระบบสุญญากาศ (Vacuum Pan) เพื่อระเหยน้ำออกจนน้ำเชื่อมถึงจุดอิ่มตัว

- การปั่นแยกผลึกน้ำตาล (Centrifugaling)

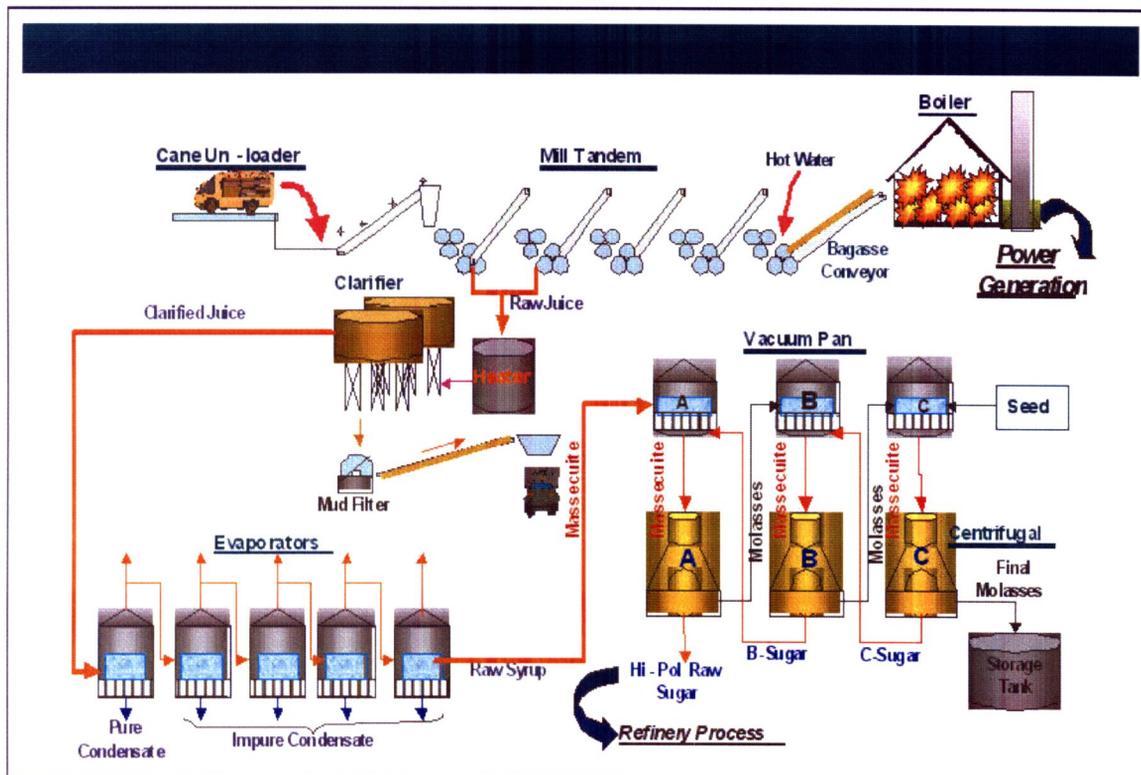
เมสเสคิวทที่ได้จากการเคี้ยวจะถูกนำไปปั่นแยกผลึกน้ำตาลออกจากกากน้ำตาล โดยใช้เครื่องปั่น (Centrifugals) ผลึกน้ำตาลที่ได้นี้จะเป็นน้ำตาลรีไฟน์ และน้ำตาลทรายขาว

- การอบ (Drying)

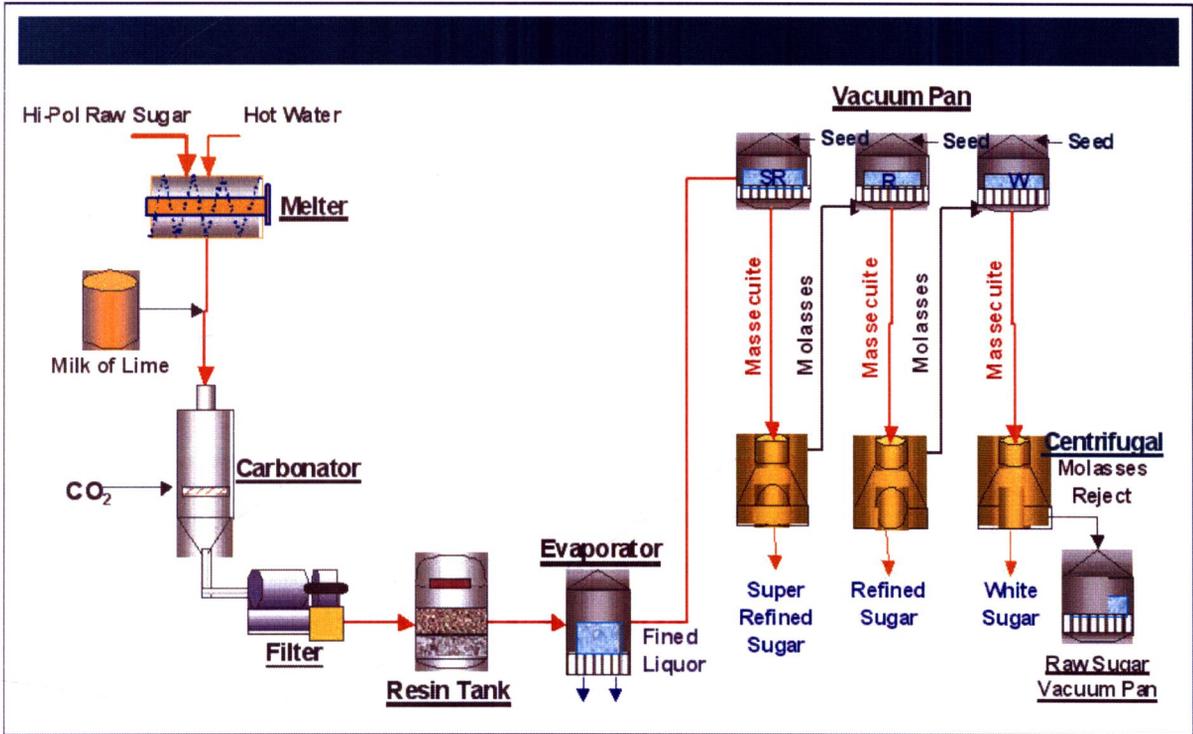
ผลึกน้ำตาลรีไฟน์ และน้ำตาลทรายขาวที่ได้จากการปั่นก็จะเข้าหม้ออบ (Dryer) เพื่อไล่ความชื้นออก แล้วบรรจุกระสอบเพื่อจำหน่าย

รูปที่ 2.2 แสดงกระบวนการผลิตน้ำตาล [17]

รูปที่ 2.3 ขั้นตอนการผลิตน้ำตาลดิบ [18]

รูปที่ 2.4 แสดงการผลิตน้ำตาลทรายขาวและน้ำตาลทรายขาวบริสุทธิ์ [19]

2.3 สารสีในน้ำตาลอ้อย

2.3.1 สีในอุตสาหกรรมน้ำตาล

เป้าหมายหลักในกระบวนการผลิตคือ การผลิต ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ และปริมาณมาก และ สี เป็นเรื่องสำคัญอย่างมากในอุตสาหกรรมการผลิตน้ำตาล ไม่ว่าจะเป็นน้ำตาลทรายดิบ หรือน้ำตาลทรายขาว ทั้งนี้เป็นเพราะ การผลิตต้องให้ได้สินค้าที่เป็นที่พึงพอใจของผู้บริโภค และ ผู้ใช้น้ำตาล เช่น ในอุตสาหกรรมเครื่องดื่ม นั้นย่อมต้องการน้ำตาลที่มีลักษณะสีขาว

ในอุตสาหกรรมการผลิตน้ำตาลนั้น เมื่อก้าวถึงสารสี นั้นหมายถึงสารที่เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดสีในน้ำตาล[1].

2.3.2 ชนิดของสารสีในน้ำตาล

สารสีในน้ำตาลมีหลายชนิด และประกอบไปด้วยขนาดโมเลกุล ค่าความไวต่อกรด-ด่าง ประจุ และโครงสร้างทางเคมี ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งการวิจัยค้นคว้าเพื่อที่จะเข้าใจเกี่ยวกับคุณสมบัติต่างๆ ของสีในน้ำตาลนี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการศึกษาเทคนิคในการแยกสารที่ก่อให้เกิดสีเหล่านี้ออกจากน้ำตาลให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด [12] โดยชนิดของสารที่ก่อให้เกิดสีในน้ำตาลแสดงดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ชนิดของสารสีในน้ำตาล [12]

Colorant Type	General Characteristics
Phenolic	Low MW colorless to light yellow precursors; darken at high pH; oxidize to form yellow and brown polymers; react with polyphenol oxidase to form light yellow to dark brown colorants. Darken in presence of iron.
Caramel	The result of thermal degradation of sucrose; low net charge; wide color range from yellow to brown; MW 500 to about 1,000; MW and color increases as thermal destruction proceeds.
Alkaline Degradation Products (ADPs)	Similar to caramels, but much darker in color; form at high pH.
Melanoidin	Maillard reaction – reaction products of amino acids with reducing sugars; reaction occurs rapidly at alkaline pH; products are dark brown.
Colorant Polysaccharide Complex	Polysaccharides formed in cane have phenolic groups and dicarboxylic acid functionalized lipids that can bind with colorant to make a very high MW product. Occludes preferentially into the crystal.

Melanoidins [20]

ปฏิกิริยาเมลลาร์ด (Maillard reaction) เป็นปฏิกิริยาที่น้ำตาลรีดิวซ์ ซึ่งมีหมู่ที่เป็นอัลดีไฮด์ และคีโตนทำปฏิกิริยากับสารประกอบไนโตรเจน เช่น เอมีน ไพรดีน ทำให้เกิดสารสีน้ำตาลที่เรียกว่า เมลานอยดีน (melanoidins) ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว กลไกการเกิดปฏิกิริยาเมลลาร์ด (Maillard reaction) นี้มี 3 ช่วง คือ (แสดงดังรูปที่ 5)

ช่วงที่ 1 : reducing sugar จะถูก condensate ที่ตำแหน่ง carbonyl กับ amino group ของ ไพรดีนทำให้เกิด การเคลื่อนของอิเล็กตรอนเป็น N-substituted glycosylamine ภายใต้สภาวะกรดเกิด isomerization เป็น ketone เรียกกระบวนการ Amadori arrangement ได้ผลิตผลเป็น 1-amino-1-deoxy-2-ketose derivative ซึ่งเป็นสาร ไม่มีสี

ช่วงที่ 2 : ปฏิกิริยาในช่วงนี้เกี่ยวข้องกับ การเคลื่อนอิเล็กตรอนของ amino group จากการเปลี่ยนแปลง ของน้ำตาลครึ่งส่วน ประกอบไปด้วยกระบวนการ dehydration, cyclization, fragmentation หรือ amine condensation สามารถแบ่งได้ 3 รูปแบบหลักคือ

1 สภาวะกรด

กระบวนการ dehydration และ cyclization ทำให้ hexose เปลี่ยนเป็น hydroxyfurfural หรือ pentose เป็น furfural ซึ่งยังคงเป็นสารที่ไม่มีสี แต่กระบวนการ oxidation ที่เกิดต่อไป จะทำให้เกิด g-unsaturated decarboxyl compounds ได้ผลิตผลเป็นสารสีเหลือง

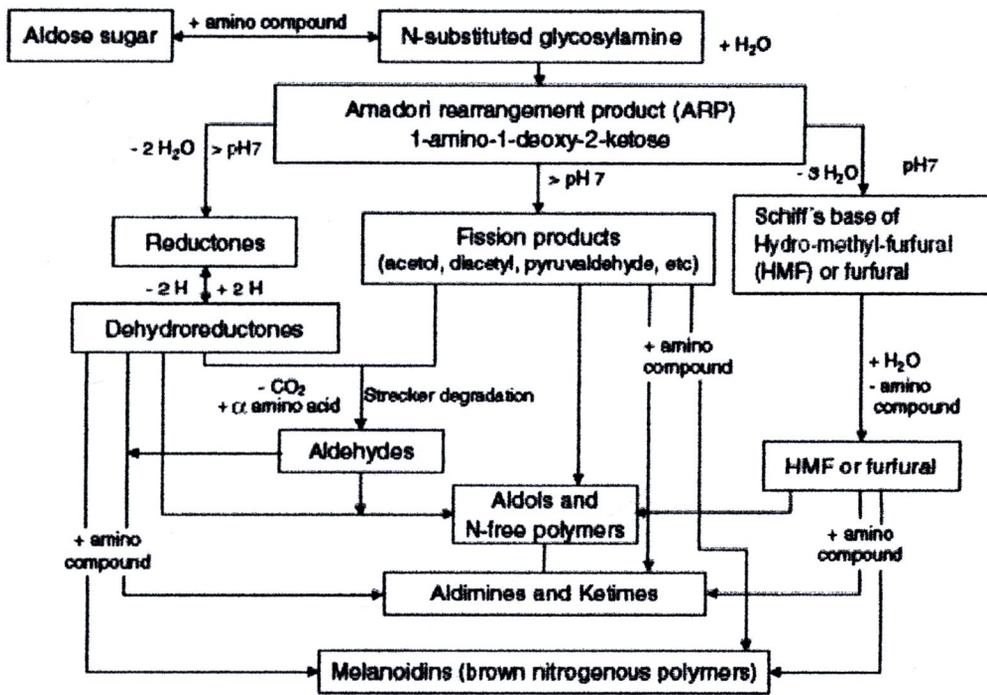
2 สภาวะด่าง

2-keto glycosyl form เปลี่ยนเป็น 1, 2-enol glycosyl form และถูกกระบวนการ dehydration และ oxidation เปลี่ยนเป็น 2, 3-enol form ได้ผลิตผลเป็น reductones และ dehydroreductones ซึ่ง dehydroreductones นี้จะ ไปรวมตัวกับ amino acid ได้ผลิตผลเป็น CO₂, aldehydes และ amino-keto derivatives เรียกปฏิกิริยานี้ว่า Strecker dehydration

3 สภาวะอุณหภูมิสูง

กระบวนการ Fragmentation จะเปลี่ยน Amadori product ได้ carbon aldehyde 3-4 โมเลกุล alcohols, acids หรือ ketones ซึ่งมีสี และกลั่นเป็นเอกลักษณ์ของ Maillard browning โดยเฉพาะ

ช่วงที่ 3 : ปฏิกิริยาในช่วงนี้เกี่ยวข้องกับปฏิกิริยา polymerization ของผลิตผลในช่วงที่ 2 และทำ ปฏิกิริยา copolymerization กับ amino compound สุดท้ายจะได้ product ที่มีสีเป็น คือ melanoidins หรือ brown nitrogenous polymers

รูปที่ 2.5 Maillard reactions

2.4 Quantifying colorant

การวัดปริมาณสีในน้ำตาลที่เป็นมาตรฐานทางอุตสาหกรรมนั้นจะวิเคราะห์ปริมาณสีในหน่วย ICUMSA (Commission for Uniform Methods of Sugar Analysis) [21]. ความเข้มข้นของสีจากน้ำตาลสามารถวิเคราะห์โดยเครื่อง spectrophotometer ที่ความยาวคลื่นแสง 420 นาโนเมตร และปริมาณสีของน้ำตาลสามารถคำนวณได้จากสมการที่ 2.1 คัดแปลงโดย Chen [22]

$$\text{ICUMSA color} = \frac{\text{Abs} \cdot 100,000}{B \cdot C} \quad (2.1)$$

เมื่อ

Abs = absorbance value

C = the concentration of dissolved product (g/100 ml)

B = the cell width (cm)

การวิเคราะห์ปริมาณสีในหน่วย ICUMSA นี้จะให้ค่าที่เป็นตัวแทนของสีทั้งหมดที่มีอยู่ในสารละลายน้ำตาล ซึ่งเป็นประโยชน์ในการคำนวณค่าปริมาณสีที่ถูกกำจัดในขั้นตอนการกำจัดสีในน้ำตาล

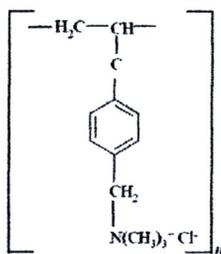
ยังไม่มีข้อมูลที่แน่ชัดที่เกี่ยวกับชนิดหรือประเภทของสารสีในน้ำตาล แต่การที่สามารถรู้ชนิด และประเภทของสารสีในน้ำตาลนั้นจะเกิดประโยชน์มากในการหาประเภทของตัวดูดซับที่จะนำมาใช้ในการกำจัดสีน้ำตาล

2.5 สารที่ใช้ในการกำจัดสีน้ำตาล (Decolorizing agents)

สารที่นิยมใช้ในการกำจัดสีในน้ำตาล ได้แก่ [1]

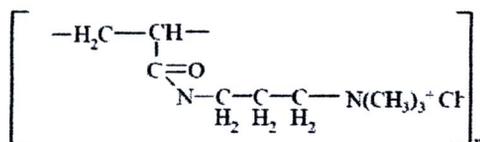
2.5.1 Ion exchange resin

2.5.1.1 Polystyrenic resin

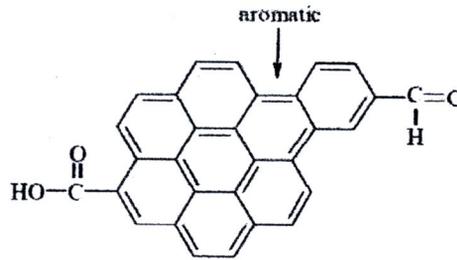
ธรรมชาติของสารที่มีลักษณะทางโครงสร้างที่เป็นอโรมาติกของวงเบนซีนสามารถที่จะกำจัดสีได้โดยกลไกการดูดซับ และการแลกเปลี่ยนประจุ

2.5.1.2 Polyacrylic resin

การดูดซับโดยสารประเภท aliphatic ที่มีน้ำหนักโมเลกุลสูง จะเกิดได้น้อย การกำจัดสีส่วนใหญ่เกิดขึ้นโดยกลไกการแลกเปลี่ยนประจุ

2.5.2 Granular and powder carbon

สารประเภทนี้สามารถกำจัดสีได้ด้วยการดูดซับได้ดีที่สุด โดยธรรมชาติของวงอโรมาติกและการจับกันที่พันธะคู่

2.5.3 Bone char

นอกจากนี้ การกำจัดสีน้ำตาลยังสามารถใช้คาร์บอนของ bone char, hydroxyapatite สามารถใช้ในการดูดซับสีน้ำตาลได้ ทั้งนี้เพราะประจุของสีสามารถจับกับแคลเซียมไอออน ที่มีอยู่ใน bone char แล้วเกิดการตกตะกอนได้

2.5.4 Carbonation

กลไกในการกำจัดสีสามารถทำได้ตามทฤษฎีของการตกตะกอนแล้วตามด้วยการดูดซับ ซึ่งการดูดซับสีที่มีน้ำหนักโมเลกุลสูง ก็สามารถเกิดได้ในลักษณะคล้ายกัน

2.5.5 Phosphatation with or without Quaternary Ammonium Salts (QAS)

โดยทั่วไปแล้วการกำจัดสีสามารถทำได้โดยการตกตะกอนแล้วตามด้วยการดูดซับ แต่จะใช้วิธี QAS เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการกำจัดสีประเภทที่มีความเป็นกรดสูง

2.6 การดูดซับ (Adsorption)

กลไกการดูดซับที่เกิดขึ้นในระหว่างการดูดซับ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเคลื่อนที่ของโมเลกุลของตัวถูกดูดซับ เข้าหาตัวดูดซับ

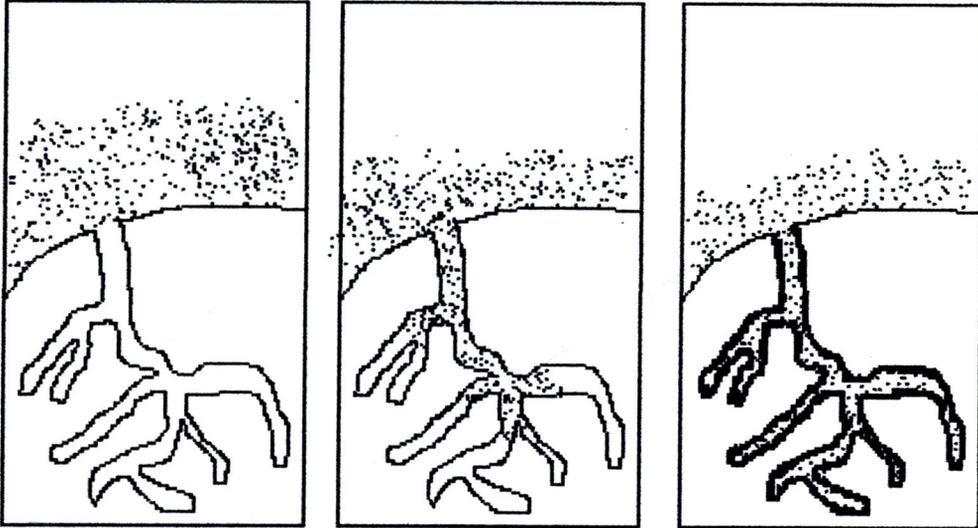
ขั้นตอนที่ 2 โมเลกุลของตัวถูกดูดซับ จะเกิดการแพร่ผ่านชั้นฟิล์มของน้ำ (Film Diffusion) ซึ่งตามปกติ ตัวดูดซับจะมีฟิล์มของน้ำบาง ๆ ห่อหุ้มอยู่โดยรอบคล้ายเยื่อบาง ๆ และเกิดการแพร่เข้าสู่โพรงหรือช่องว่างภายในของตัวดูดซับ

ขั้นตอนที่ 3 เกิดการดูดซับระหว่างโมเลกุลของตัวถูกดูดซับกับพื้นผิวภายในโพรงหรือช่องว่างภายในของ ตัวดูดซับ

ขั้นตอนที่ 1 : ตัวถูกดูดซับ
แพร่ผ่านพื้นผิวตัวดูดซับ

ขั้นตอนที่ 2 : ตัวถูกดูดซับ
เคลื่อนที่เข้าสู่รูพรุนของ
ตัวดูดซับ

ขั้นตอนที่ 3 : เกิดการดูดซับ
ของตัวถูกดูดซับบนพื้นผิว
ของตัวดูดซับ

รูปที่ 2.6 กลไกการดูดซับ

ประเภทของการดูดซับ [23, 24]

กระบวนการดูดซับ แบ่งเป็น 3 ประเภท

1. การดูดซับทางกายภาพ (Physical Adsorption)

การดูดซับทางกายภาพเกิดจากแรงดึงดูดอย่างอ่อนระหว่าง โมเลกุลของตัวถูกดูดซับและตัวดูดซับ โดยตัวที่ถูกดูดซับและตัวดูดซับจะไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติทางเคมีใด ๆ การดูดซับแบบนี้สามารถผันกลับได้ (Reversible) การดูดซับทางกายภาพ บางที่เรียกว่า การดูดซับด้วยแรงแวลเดอร์วาล (Van Der Waal's Adsorption)

2. การดูดซับทางเคมี (Chemical Adsorption)

การดูดซับทางเคมีเกี่ยวข้องกับพันธะทางเคมีระหว่าง โมเลกุลของตัวถูกดูดซับและตำแหน่งดูดซับ (Adsorption Site) ที่ผิวของตัวดูดซับ การดูดซับทางเคมีบางครั้งจะต้องการพลังงานเข้าร่วมด้วย เรียกว่า การดูดซับด้วยการกระตุ้น (Activated Adsorption) พันธะที่เกิดขึ้นแข็งแรงกว่าการดูดซับทางกายภาพ ตำแหน่งที่เกิดการดูดซับทางเคมีจะเกิดขึ้นที่ผิวหน้าของตัวดูดซับ ในลักษณะชั้นเดียว (Monolayer) ซึ่งต่างจากการดูดซับทางกายภาพที่การดูดซับเกิดในลักษณะหลายชั้น (Multilayer) จากแรงแวลเดอร์วาล

3. การดูดซับด้วยประจุ (Ionic Adsorption)

การดูดซับด้วยประจุเป็นการดูดซับระหว่างตัวถูกดูดซับกับตัวดูดซับที่พื้นผิวด้วยแรงของประจุที่ตรงข้ามกัน (Electrical Attraction) ทำให้ไอออนของตัวถูกดูดซับติดอยู่ที่พื้นผิวตัวดูดซับในตำแหน่งที่มีประจุตรงข้ามกัน ไอออนที่มีประจุสูงจะถูกดูดซับได้ดีกว่าพวกที่มีประจุต่ำ ๆ และ ไอออนที่มีขนาดเล็ก

ปัจจัยที่มีผลต่อการดูดซับ [25, 26]

อัตราเร็วและความสามารถในการดูดซับของตัวดูดซับขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ความปั่นป่วน (Turbulence)

อัตราเร็วในการดูดซับอาจขึ้นอยู่กับ การแพร่ผ่านชั้นฟิล์ม (Film Diffusion) หรือการแพร่ผ่านรูพรุน (Pore diffusion) ซึ่งแล้วแต่ความปั่นป่วนของระบบ ถ้าน้ำมีความปั่นป่วนต่ำ ฟิล์มน้ำซึ่งล้อมรอบตัวดูดซับจะมีความหนามาก (เพราะ ไม่ถูกรบกวน) และเป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนที่ของโมเลกุล เข้าไปหาตัวดูดซับ ทำให้การแพร่ผ่านฟิล์มน้ำเป็นตัวกำหนดอัตราเร็วของการดูดซับ ในทางตรงกันข้ามถ้าน้ำมีความปั่นป่วนสูง ทำให้น้ำไม่อาจสะสมตัวจนเป็นฟิล์มหนา เป็นผลให้โมเลกุลสามารถเคลื่อนที่ผ่านฟิล์มน้ำเข้าไปหาตัวดูดซับได้เร็วกว่าการเคลื่อนที่เข้าไปในโพรง กรณีนี้การแพร่ผ่านรูพรุนจะเป็นตัวกำหนดอัตราเร็วของการดูดซับ

2. ขนาดและพื้นที่ผิวของตัวดูดซับ

คุณสมบัติทางกายภาพที่สำคัญของตัวดูดซับ คือ ขนาดและพื้นที่ผิว ขนาดของตัวดูดซับมีอิทธิพลต่ออัตราเร็วของการดูดซับในทางลบ กล่าวคืออัตราเร็วการดูดซับเป็นอัตราส่วนผกผันกับขนาดของ ตัวดูดซับ ดังนั้นตัวดูดซับที่มีขนาดเล็กจึงมีอัตราเร็วในการดูดซับสูงกว่าขนาดใหญ่ ส่วนพื้นที่ผิวของตัวดูดซับนั้นมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสามารถในการดูดซับ (Adsorption Capacity) นั่นคือตัวดูดซับที่มีพื้นที่ผิวมากย่อมดูด โมเลกุลตัวถูกดูดซับ ได้มากกว่าตัวดูดซับที่มีพื้นที่ผิวน้อย

3. ค่าความเป็นกรด-ด่าง (pH)

ค่าความเป็นกรด-ด่าง มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อปริมาณไฮโดรเนียมไอออน (H_3O^+) เนื่องจากที่ ค่าความเป็นกรด-ด่าง ต่ำ ๆ จะมีปริมาณไฮโดรเนียมไอออนมากกว่าที่ค่าความเป็นกรด-ด่างสูง ๆ ซึ่งจะส่งผลต่อค่าการดูดซับหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับชนิดของตัวถูกดูดซับและตัวดูดซับ กล่าวคือในกรณีที่ตัวถูกดูดซับมีประจุเป็นบวกและตัวดูดซับมีตำแหน่งดูดซับที่มีประจุเป็นลบ ถ้าสารละลายมีค่าความเป็นกรด-ด่างต่ำ ๆ จะทำให้ความสามารถในการดูดซับมีแนวโน้มลดลง เนื่องมาจากการแย่งกันที่จะถูกดูดซับของตัวถูกดูดซับที่มีประจุบวกกับไฮโดรเนียมไอออน (H_3O^+) ในสารละลาย แต่จะ ได้ผลในทางตรงกันข้ามกัน เมื่อการดูดซับอยู่ในสารละลายที่มีค่าความเป็นกรด-ด่างสูง ๆ เนื่องจากไฮโดรเนียม

ไอออนมีปริมาณน้อยลงและปริมาณไฮดรอกไซด์ไอออน (OH) เพิ่มขึ้น จึงลดผลในการเข้าแย่งจับหรือดูดซับกับตัวถูกดูดซับ และในกรณีที่ตัวถูกดูดซับมีประจุเป็นลบก็จะให้ผลตรงกันข้ามในทำนองเดียวกัน

4. อุณหภูมิ

ผลของอุณหภูมิต่อการดูดซับขึ้นอยู่กับว่าการดูดซับในระบบเป็นประเภทใด คือ ถ้าเป็นการดูดซับทางกายภาพอุณหภูมิจะทำให้ความสามารถในการดูดซับเปลี่ยนแปลงไปในทางน้อยลงหรือลงที่ ถ้าเป็นการดูดซับทางเคมี อุณหภูมิที่เพิ่มขึ้นจะทำให้ความสามารถในการดูดซับเพิ่มขึ้นไปด้วยซึ่งเป็นปฏิกิริยาแบบดูดความร้อน เนื่องจากอิทธิพลของความร้อนจะช่วยเร่งการสร้างพันธะเคมีให้เร็วขึ้น และเพิ่มโอกาสที่ตัวถูกดูดซับจะเคลื่อนที่เข้าสัมผัสกับตำแหน่งดูดซับของตัวดูดซับได้มากขึ้น

5. ความสามารถในการละลายน้ำของสารที่ถูกดูดซับต่อการดูดซับ

เมื่อมีการดูดซับเกิดขึ้น โมเลกุลตัวถูกดูดซับจะถูกดึงออกจากน้ำก่อนแล้วจึงไปเกาะติดบนผิวของของแข็ง สารที่มีความสามารถละลายน้ำได้ดีย่อมมีแรงยึดเหนี่ยวกับน้ำได้อย่างเหนียวแน่นมากกว่าสารที่มีความสามารถในการละลายน้ำได้น้อยกว่า จึงทำให้ยากต่อการดูดซับมากกว่าสารที่ไม่ละลายน้ำหรือละลายน้ำได้น้อยกว่า อย่างไรก็ตาม เกณฑ์ข้างบนไม่ได้เป็นจริงเสมอไป ทั้งนี้เพราะมีสารที่ละลายน้ำได้น้อยหลายชนิดเกาะติดผิวของตัวดูดซับได้ยาก ด้วยเหตุนี้จึงไม่อาจกล่าวได้อย่างเต็มที่ว่าความสามารถในการดูดซับและความสามารถในการละลายน้ำมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นอนในเชิงปริมาณ

6. ขนาดของสารที่ถูกดูดซับบนผิวของตัวดูดซับ

ขนาดของสารหรือ โมเลกุลของตัวถูกดูดซับ จะมีผลต่อการเพิ่มความสามารถในการดูดซับ เมื่อน้ำหนักโมเลกุลและขนาดโมเลกุลของสารที่ถูกดูดซับเพิ่มขึ้น เช่น การดูดซับกรดอินทรีย์โดยถ่านกัมมันต์ จะพบว่า ถ่านกัมมันต์ดูดซับ กรดฟอร์มิก กรดอะซิติก กรดโพรพิโอนิก และกรดบิวเทอริกได้มากขึ้นตามลำดับของขนาดโมเลกุลที่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ขนาดโมเลกุลที่เพิ่มขึ้นยังส่งผลต่อการละลายด้วย โดยสารอินทรีย์ที่มีโครงสร้างที่ยาวมักจะมีความสามารถในการละลายน้ำได้ลดลงจึงส่งผลทำให้เกิดการดูดซับโดยตัวดูดซับมากขึ้นตามขนาดที่เพิ่มขึ้น แต่ในกรณีที่ตัวดูดซับมีรูพรุนมาก สารที่มีโมเลกุลเล็กกว่ารูพรุนมักจะถูกดูดซับได้ดีมากกว่าสารที่มีโมเลกุลขนาดใหญ่ เนื่องจากสารโมเลกุลขนาดใหญ่ไม่สามารถเข้ารูพรุนได้

สมดุลของการดูดซับ (Adsorption Equilibrium) [24, 27, 28]

กระบวนการดูดซับจะเกิดขึ้นไปเรื่อย ๆ โดยที่สารที่ถูกดูดซับจะถูกดูดซับและคายการดูดซับไปพร้อม ๆ กัน จนกว่าอัตราการดูดซับและการคายการดูดซับจะเท่ากัน ซึ่งจะทำให้เกิดสภาวะสมดุล เรียกว่า สมดุลของการดูดซับ

ไอโซเทอมของการดูดซับ (Adsorption Isotherm) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณของสารที่ถูกดูดซับต่อน้ำหนักของตัวดูดซับ กับความเข้มข้นของสารที่ถูกดูดซับที่เหลืออยู่ที่สมดุลการดูดซับ ณ อุณหภูมิคงที่หนึ่ง ๆ เมื่อนำเอาความเข้มข้นของสารที่ถูกดูดซับที่เหลืออยู่ที่สมดุลการดูดซับ ไปพล็อตกราฟกับปริมาณของสารที่ถูกดูดซับต่อน้ำหนักตัวดูดซับ จะได้เส้นโค้งแนวโน้มที่เกิดจากการลากผ่านจุดที่ได้จากการทดลองทั้งหมด เรียกว่า ไอโซเทอมของการดูดซับ รูปแบบของไอโซเทอมของการดูดซับมีหลายสมการด้วยกัน ซึ่งแล้วแต่ว่าจะนำเอาสมการแบบไหนมาอธิบายเกี่ยวกับสมดุลของการดูดซับ แต่ที่นิยมนำมาใช้ในการอธิบายการดูดซับมาก คือ สมการไอโซเทอมการดูดซับของแลงเมอว์ (Langmuir's Adsorption Isotherm) และสมการไอโซเทอมการดูดซับของฟรุนดลิช (Freundlich's Adsorption Isotherm)

สมการไอโซเทอมการดูดซับของแลงเมอว์ (Langmuir's Adsorption Isotherm)

สมการของแลงเมอว์ ถูกอธิบายโดย Irving Langmuir ในปี ค.ศ. 1918 เพื่ออธิบายการดูดซับโมเลกุลของก๊าซบนพื้นผิว และถูกประยุกต์ใช้กับดินครั้งแรกโดย Fride และ Shapiro ในปี ค.ศ. 1956 และ Olsen และ Watanabe ในปี ค.ศ. 1957 เพื่ออธิบายการดูดซับฟอสเฟตบนดิน ต่อมาจึงมีการใช้กันอย่างแพร่หลายในการอธิบายการดูดซับบนผิวของคอลลอยด์ สมการของแลงเมอว์ใช้ได้ดีที่สุดเมื่ออธิบายการดูดซับที่ความเข้มข้นต่ำ

สมมติฐานของสมการแลงเมอว์

1. ที่ทุก ๆ ตำแหน่งผิวสัมผัส สามารถดูดซับ โมเลกุล ได้
2. การดูดซับจะเกิดบนพื้นผิวที่มีพื้นที่ในการดูดซับที่แน่นอน และพื้นที่นั้น ๆ สามารถดูดซับ โมเลกุล ได้เพียงชั้นเดียว เป็นการดูดซับแบบชั้นเดียว (Monolayer)
3. จะ ไม่มีการเคลื่อนย้ายหรือเปลี่ยนตำแหน่งของ ไอออนหรือ โมเลกุลที่ถูกดูดซับบนพื้นผิวของ ตัวดูดซับ
4. พลังงานในการดูดซับจะเท่ากันในทุก ๆ พื้นที่ของการดูดซับ และ ไม่มีการทำปฏิกิริยากันระหว่าง โมเลกุลของตัวดูดซับที่อยู่ใกล้กัน

สำหรับการดูดซับจากสารละลายไปยังผิวของของแข็ง สามารถเขียนสมการได้ดังนี้

$$q = \frac{(C_0 - C_f) * V}{1,000 * (g)} \quad (2.2)$$

โดยที่ q คือ ปริมาณของตัวถูกดูดซับที่ถูกดูดซับต่อน้ำหนักตัวดูดซับ (มิลลิกรัมต่อกรัมตัวดูดซับ)

C_0 คือ ความเข้มข้นของสารละลายเริ่มต้น (มิลลิกรัมต่อลิตร)

C_f คือ ความเข้มข้นของสารละลายสุดท้าย (มิลลิกรัมต่อลิตร)

V คือ ปริมาตรของสารละลาย (มิลลิลิตร)

g คือ น้ำหนักตัวดูดซับ (กรัม)

$$q_e = \frac{q_{max} C_e}{(1 + bC_e)} \quad (2.3)$$

โดยที่ q_e คือ ปริมาณของตัวถูกดูดซับที่สามารถถูกดูดซับแบบ monolayer ต่อน้ำหนักของตัวดูดซับ (มิลลิกรัมต่อกรัมตัวดูดซับ)

q_{max} คือ ปริมาณสูงสุดของตัวถูกดูดซับที่สามารถถูกดูดซับแบบ monolayer ต่อน้ำหนักของตัวดูดซับ (มิลลิกรัมต่อกรัมตัวดูดซับ)

C_e คือ ความเข้มข้นของตัวถูกละลายในของเหลวที่สภาวะสมดุล (มิลลิกรัมต่อลิตร)

b คือ สัมประสิทธิ์ของการดูดซับ

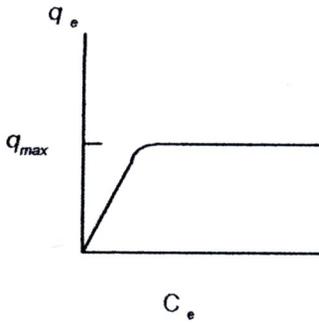
สมการที่ 2.3 เมื่อนำมาเขียนใหม่ในรูปความสัมพันธ์เชิงเส้นได้ดังนี้

$$\frac{C_e}{q_e} = \frac{1}{q_{max} b} + \frac{C_e}{q_{max}} \quad (2.4)$$

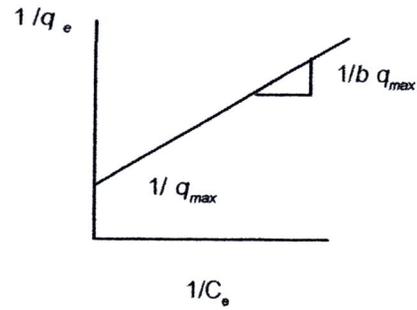
$$q_e = \frac{q_{max} - q_e}{bC_e} \quad (2.5)$$

$$\frac{1}{q_e} = \frac{1}{q_{max}} + \frac{1}{b q_{max} C_e} \quad (2.6)$$

เมื่อเขียนกราฟตามสมการที่ 2.5 และ 2.6 จะได้ลักษณะดังรูป 2.7 และ 2.8

รูปที่ 2.7 ลักษณะกราฟเส้นโค้ง
ตามสมการของแลงเมอว์

รูปที่ 2.8 ลักษณะกราฟเส้นตรง
ตามสมการของแลงเมอว์

ลักษณะของรูปไอโซเทอม สามารถบอกได้ว่าการดูดซับในการทดลองได้ผลดีหรือไม่ ซึ่งจะใช้ การคำนวณจากค่าคงที่ของแลงเมอว์ไอโซเทอม โดยจะแสดงให้อยู่ในรูปค่าคงที่ของการแยกตัว (R_L , Separation factor) ซึ่งจะหาได้จากความสัมพันธ์ดังสมการที่ 2.7 และผลของค่า R_L ที่มีต่อการดูดซับได้แสดงไว้ในตารางที่ 2.2 [29]

$$R_L = \frac{1}{(1 + bC_0)} \quad (2.7)$$

โดยที่ R_L คือ Separation factor

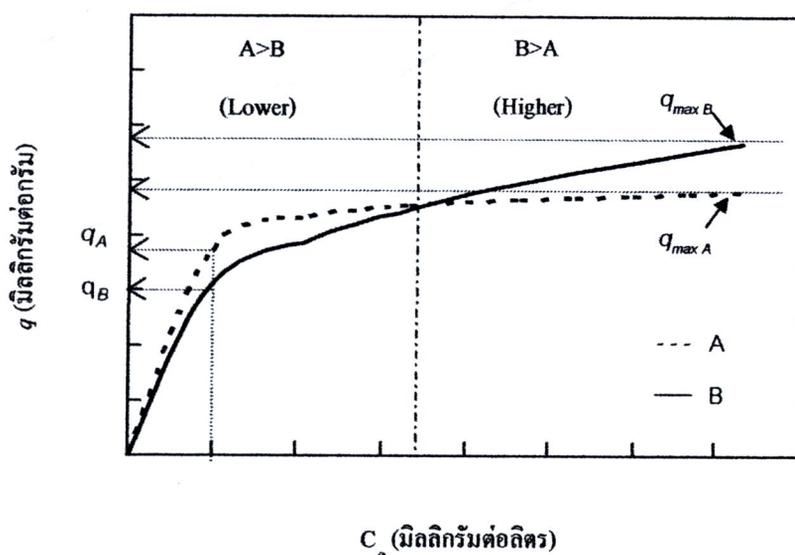
b คือ สัมประสิทธิ์ของการดูดซับ

C_0 คือ ความเข้มข้นเริ่มต้นของสารละลาย (มิลลิกรัมต่อลิตร)

ตารางที่ 2.2 ผลของ Separation Factor จากลักษณะของรูปไอโซเทอม

R_L	ลักษณะไอโซเทอม
$R_L > 1$	การดูดซับไม่ดี
$R_L = 1$	การดูดซับคงที่
$0 < R_L < 1$	การดูดซับดี
$R_L = 0$	ปฏิกิริยาย้อนกลับได้

การพิจารณาเลือกว่าตัวดูดซับชนิดใดมีประสิทธิภาพในการดูดซับสูงกว่ากัน สามารถพิจารณาจากค่าไอโซเทอม ดังรูปที่ 2.9 จะเห็นว่าในช่วงที่ความเข้มข้นของตัวถูกดูดซับในสารละลายที่มีค่าน้อย โดยเปรียบเทียบ ณ ระดับความเข้มข้นเดียวกัน พบว่าตัวดูดซับชนิด A มีความจุและมีความจำเพาะ (Affinity) ในการดูดซับกับตัวถูกดูดซับสูงกว่าตัวดูดซับชนิด B ในขณะที่ระดับความเข้มข้นของตัวถูกดูดซับในสารละลายสูง ตัวดูดซับชนิด B จะมีความเหมาะสมในการถูกเลือกเป็นตัวดูดซับมากกว่าตัวดูดซับชนิด A เนื่องจากถึงแม้ตัวดูดซับชนิด B จะมีความจำเพาะในการจับกับตัวดูดซับต่ำกว่า แต่มีค่าความจุของการดูดซับสูงกว่า A ดังนั้นจึงสามารถใช้ค่าความจุของการดูดซับในการเลือกตัวดูดซับที่เหมาะสมกับช่วงความเข้มข้นของตัวถูกดูดซับที่ต้องการหรือความเข้มข้นของตัวดูดซับที่มีอยู่

รูปที่ 2.9 เปรียบเทียบประสิทธิภาพการดูดซับของตัวดูดซับสองชนิด โดยพิจารณาจากรูปแบบไอโซเทอมการดูดซับของแลงเมอว์

จากสมมุติฐานของแลงเมอว์ที่ว่า ตำแหน่งดูดซับที่เกิดการดูดซับแล้วจะไม่เกิดอันตกริยากับโมเลกุลของตัวถูกดูดซับอื่นที่อยู่ข้างเคียง ดังนั้นพลังงานการดูดซับของระบบจึงคงที่ ทำให้สามารถคำนวณค่าการเปลี่ยนแปลงเอนทัลปีของระบบการดูดซับ (ΔH) โดยที่ค่า b เป็นค่าคงที่ของการดูดซับที่สัมพันธ์กับความร้อนของการดูดซับได้ตามสมการของ Van't Hoff ดังสมการที่ 2.8 – 2.9 [30] สำหรับการหาค่าพลังงานอิสระกิบส์ (ΔG) และค่าการเปลี่ยนแปลงเอนโทรปี (ΔS) สามารถคำนวณได้ดังสมการที่ 2.10 – 2.11 [31]

$$b = e^{\frac{\Delta H}{RT}} \quad (2.8)$$

$$\ln b = \frac{-\Delta H}{RT} + \text{Constant} \quad (2.9)$$

$$\Delta G = -RT \ln(b) \quad (2.10)$$

$$\Delta G = \Delta H - T\Delta S \quad (2.11)$$

- โดยที่ ΔH คือ ค่าการเปลี่ยนแปลงเอนทาลปีของการดูดซับ (จูลต่อ โมล)
 ΔS คือ ค่าการเปลี่ยนแปลงเอนโทรปีของการดูดซับ (จูลต่อ โมลต่อเคลวิน)
 ΔG คือ ค่าพลังงานอิสระกิบส์ (จูลต่อ โมล)
 T คือ อุณหภูมิ (เคลวิน)
 R คือ ค่าคงที่ของก๊าซ (8.314 จูลต่อ โมล เคลวิน)

สมการไอโซเทอมการดูดซับของฟรอนด์ลิช (Freundlich's Adsorption Isotherm) [32]

ไอโซเทอมการดูดซับของฟรอนด์ลิชใช้กับกรณีการถ่ายเทพลังงานผ่านพื้นผิวแบบไม่เป็นชั้นเดียว ซึ่งฟรอนด์ลิชได้เสนอความสัมพันธ์ว่าสมดุลของการดูดซับอธิบายโดยสมการที่ 2.12

$$q_e = K_f C_e^{1/n} \quad (2.12)$$

โดยที่ K_f คือ ค่าคงที่ที่สัมพันธ์กับความสามารถในการดูดซับ (Sorption Capacity)

$1/n$ คือ ค่าคงที่ที่แสดงถึงพลังงานที่เกิดจากปฏิกิริยา (Adsorption Intensity)

$$= \frac{RT q_{max}}{\sigma_0 - \sigma_1}$$

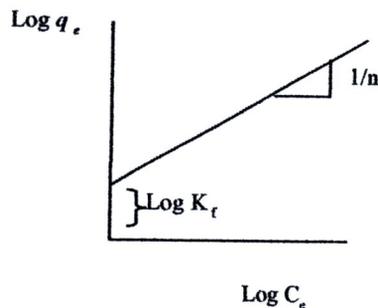
σ_0 คือ พลังงานอิสระที่ผิวของตัวดูดซับที่สัมผัสกับสารละลายบริสุทธิ์

σ_1 คือ พลังงานอิสระที่ผิวของตัวดูดซับที่ถูกยึดเกาะแบบชั้นเดียวด้วยตัวถูกละลาย

เมื่อเขียนสมการในรูปความสัมพันธ์เชิงเส้นจะได้สมการที่ 2.13

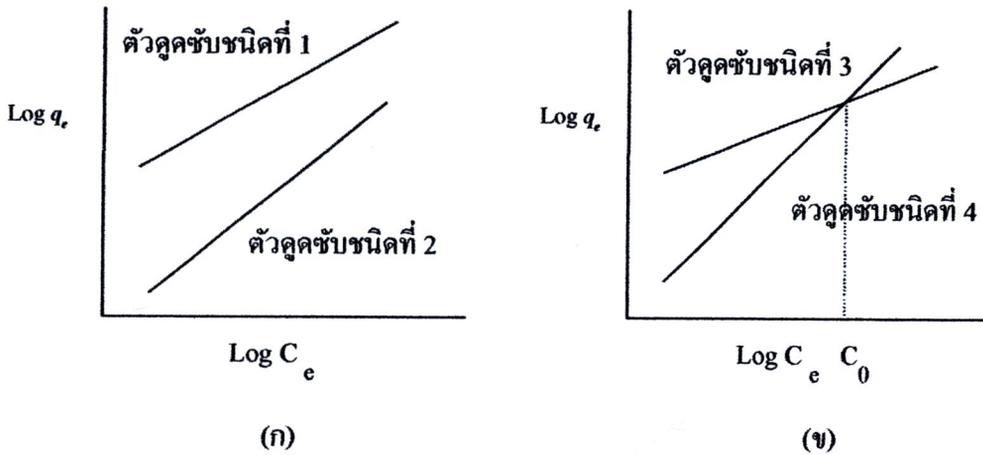
$$\log q_e = \log K_f + (1/n) \log C_e \quad (2.13)$$

ตามสมการของฟรุนคลิช (13) ค่าคงที่ต่าง ๆ (K_r และ n) คำนวณหาได้จากการสร้างกราฟระหว่าง $\log q_c$ เป็นแกน y กับ $\log C_c$ เป็นแกน x (รูปที่ 2.10) จะได้กราฟเส้นตรงมีค่าความชันเท่ากับ $1/n$ และจุดตัดแกน y เท่ากับ $\log K_r$ เมื่อ $1/n$ มีค่าเข้าใกล้ 1 หรือมีความชันมาก จะแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงความเข้มข้นเพียงเล็กน้อยก็จะมีผลต่ออัตราการดูดซับมาก คือ เมื่อความเข้มข้นต่ำอัตราการดูดซับก็จะต่ำและจะเพิ่มขึ้นเมื่อความเข้มข้นสูงขึ้น แต่เมื่อ $1/n \ll 1$ หรือความชันต่ำมากจนบางครั้งเกือบจะชิดกับแกน x นั้น แสดงว่า อัตรา การดูดซับเมื่อความเข้มข้นต่ำหรือสูงจะไม่แตกต่างกันนัก หรือการเปลี่ยนแปลงความเข้มข้นจะไม่มีผลต่ออัตราการดูดซับ อย่างไรก็ตามจากลักษณะ ไอโซเทอมของฟรุนคลิช จะสังเกตเห็นว่าการดูดซับจะเกิดขึ้นต่อไปเรื่อย ๆ トラบเท่าที่ความเข้มข้นของไอออนหรือโมเลกุลในสารละลายมีสูงขึ้น ซึ่งก็เป็นข้อเสียของสมการ ฟรุนคลิชที่สำคัญข้อหนึ่งคือ ทำให้ไม่สามารถทำนายการดูดซับสูงสุดได้

รูปที่ 2.10 ลักษณะกราฟไอโซเทอมการดูดซับของฟรุนคลิช

ดังนั้นสมการฟรุนคลิช จึงใช้ได้ดีในสารละลายที่มีความเข้มข้นปานกลาง ในการพิจารณาเลือกว่าตัวดูดซับชนิดใดมีประสิทธิภาพในการดูดซับมากกว่ากัน พิจารณาจากค่าไอโซเทอมได้ ดังรูปที่ 2.11 (ก) จะเห็นว่า ไอโซเทอมของตัวดูดซับชนิดที่ 1 สูงกว่าตัวดูดซับชนิดที่ 2 ในช่วงความเข้มข้นเดียวกัน ส่วนรูปที่ 2.11 (ข) ตัวดูดซับชนิดที่ 3 มีไอโซเทอมสูงกว่าตัวดูดซับชนิดที่ 4 ในช่วงความเข้มข้นที่ต่ำกว่า C_0 แต่ตัวดูดซับชนิดที่ 4 จะสูงกว่าชนิดที่ 3 ในช่วงความเข้มข้นที่สูงกว่า C_0 ดังนั้นจึงต้องเลือกตัวดูดซับให้เหมาะสมกับช่วง ความเข้มข้นที่ต้องการ ในรูปที่ 2.11 (ข) ตัวดูดซับชนิดที่ 4 มีความชันมากกว่าชนิดที่ 3 แสดงว่าถ้าต้องบำบัดแบบต่อเนื่อง (Continuous Flow) แล้วตัวดูดซับชนิดที่ 4 จะมีความเหมาะสมกว่าชนิดที่ 3

รูปที่ 2.11 การเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบำบัดของตัวดูดซับต่างๆ โดยพิจารณาจากรูปแบบไอโซเทอมการดูดซับของฟรอนคลิซซ์

2.7 การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ (Information) ที่เกี่ยวข้อง

Gupta และ Ali [14] ได้ทำการศึกษา และวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีของถ่านลอยขานอ้อย พบว่าถ่านลอยขานอ้อยประกอบด้วย SiO_2 60.5%, Al_2O_3 15.4%, CaO 3.0%, Fe_2O_3 4.90% และ MgO 0.81% และมีค่าความหนาแน่น (density) เท่ากับ 1.01 กรัมต่อลูกบาศก์เซนติเมตร (g cm^{-3}) มีความพรุน (Porosity) 0.36% มีพื้นที่ผิว (Surface Area) สูงถึง 450 ตารางเมตรต่อกรัม (m^2/g) ที่ขนาดอนุภาค เท่ากับ 200-250 ไมโครเมตร และมีค่า LOI (Loss on Ignition) ประมาณ 18 % (โดยน้ำหนัก)

ถ่านลอยขานอ้อยได้ถูกนำมาใช้เป็นตัวดูดซับเพื่อศึกษาการกำจัดของเสียเป็นพิษหลายชนิดในน้ำทิ้งจากอุตสาหกรรมต่างๆ เช่น phenol [13], แคดเมียม และนิกเกิล [33], โครเมียม(VI) และ นิกเกิล(II) [33], lindane และ malathion [34], ตะกั่ว และ โครเมียม [14] และพวกสารสีต่างๆ [35-37]

หลายวิธีที่ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาถ่านลอยขานอ้อย เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการดูดซับที่ดีขึ้น เช่นการ treat ด้วย hydrogen peroxide ที่อุณหภูมิ 60 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 24 ชั่วโมง เพื่อกำจัดพวกสารอินทรีย์ที่แทรกอยู่ตามรูพรุนของตัวดูดซับเพื่อเพิ่มพื้นที่ผิวให้กับตัวดูดซับ [13, 14, 33, 34] หรือการนำถ่านลอยขานอ้อยมาล้างด้วยน้ำร้อนที่มีอุณหภูมิ 70 องศาเซลเซียส [37 และ 38]

Pendyal และคณะ [39] ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ granular activated carbons (GACs) ที่ทำจากส่วนผสมของตัวยึดเกาะ 4 ชนิดคือ coal tar, sugarcane molasses, sugar beet molasses และ corn syrup และ วัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตร 3 ชนิด คือ rice hulls, rice straw และ ขานอ้อย (sugarcane bagasse) เพื่อใช้กำจัดสีในน้ำตาล (การกำจัดสีจากน้ำตาล และ การกำจัดสีน้ำตาล) ตัวดูดซับนี้จะถูกเปรียบเทียบกับคาร์บอนทางการค้า 2 ชนิด พบว่า GACs ที่ทำจากขานอ้อย (sugarcane bagasse) สามารถกำจัดสีน้ำตาลได้ดี โดยสามารถกำจัดสีได้ใกล้เคียงกับคาร์บอนทางการค้า ซึ่งมีนักวิจัยมากมายที่พยายามศึกษา

และผลิตถ่านกัมมันต์จากชานอ้อย (sugarcane bagasse)[39-46] โดยถ่านกัมมันต์ชานอ้อยนี้ได้มีรายงานการนำมาใช้ในขั้นตอนการทำน้ำตาลทรายขาวบริสุทธิ์ [39-42] เช่นกัน

Bernardo และคณะ [47] ได้ทำการศึกษาการกำจัดสีสังเคราะห์เมลานอยดิน (melanoidin) และสีจากน้ำทิ้งกากน้ำตาล โดยใช้ถ่านกัมมันต์ที่ผลิตจากชานอ้อยที่ได้จากประเทศไทย และประเทศบราซิล พบว่าถ่านกัมมันต์ที่ได้มีประสิทธิภาพใกล้เคียงกับถ่านกัมมันต์การค้า